

Čim starejša so kužna znamenja, toliko ličnejša so. Za vsa pa je značilno, da imajo za temelj podstavek, na katerem stoji soha, ki se končuje v kapelici podobnem glaviču, katerega krona križ. Višina kužnih znamenj znaša tri do pet metrov. Starejša kamenita kužna znamenja so lepa radi sloke in vitke oblike v navpični liniji, novejša iz opeke pa so bolj groba, kar se kaže zlasti v kapeličastem glaviču, ki dobi obliko masivne prizme

*

Umeten človek.

Pravzaprav je naš naslov netočen, ker človeka ni mogoče napraviti umetno in ga tudi nikdar ne bo mogoče. Človeške duše ni in ne bo mogoče napraviti, mogoč jo je in more jo ustvariti samo Bog. — Naš naslov bi se torej mogel glasiti kvečjemu »stroj v podobi človeka« ali kvečjemu »umetno človeško telo«.

Že od pračasnih časov sanja človeštvo o tem, kako napraviti »umetnega človeka«, stroj, ki bi mesto človeka opravljalo težka in naporna dela, da bi gospodar mogel dobro in prijetno živeti. Zato so že davno imeli stroje v človeški podobi. Stari Grki so napravili nekakega stroj-človeka, ki je opravljalo enostavna ročna dela, kakor na primer napolnjevanje kupic z vinom. Leta 280. pred Kristusom je kralj Ptolemej pri neki prireditvi pokazal takega stroj-človeka, Kitajci so pa baje že davno imeli take stroje.

Sredini 13. stoletja so spet govorili o nekem umetnem človeku. Veliki naravoslovec Albertus Magnus si je napravil takega človeka pri vratih. Pri vkorakanju Borza von Este v Reggio leta 1452. so bile v sprevedu postave v človeški podobi in nemški cesar Karl V., ki je konec svojega življenja preživel v samostanu sv. Jeronima pri Placenciji, se je ukvarjal s takimi iznajdbami.

Umetni človek je pa zadobil pravo obliko in potrebno popolnost še le v času, ko se je izpopolnila urarska umetnost. Najbolj popolnega stroj-človeka je takrat sestavil švicarski urar Peter Jakob Droc (živel od 1721. do 1788.) v La Šo de Fond. Ta sicer ni bil strokovnjak-urar. Po končanih prot. bogoslovn. študijah se je vrnil domov in čakal tam, da bi dobil kako službo kot župnik. V svojem prostem času se je bavil s sestavljanjem ur. Posebno se je zanimal za ure z nihali, v katere je vdela različne igračke in gibajoče se podobe. — Zanimivo je, kaka usoda je doletela Drocove izdelke.

V Madridu v Španiji je nekoč kazal kralju Ferdinandu VI. umetno sestavljeno uro, na kateri je sedel pastir, ki je po preteku vsake ure igral na piščal. Pri pastirjevih nogah je sedel pes, ki je varoval košaro jabolk. Ako je kdo vzel iz košare jabolko, je pes tako dolgo lajal, dokler ni bilo jabolko zopet položeno v košaro. — Ko so ljudje to videli, so vsi zbežali in mislili, da je vse skupaj čarovnija. Droc bi kmalu postal žrtev praznoverja. Prosil pa je kralja, naj pozove predsednika čarovniškega sodišča, kar se je zgodilo. Temu je po-

tem razložil celo sestavo ure in si s tem rešil življenje. Kralj mu je odkupil uro za 500 lujdorov. Ura se nahaja še danes v madridskem muzeju.

Ko se je Droc vrnil iz Madrida v Švicco je skupno s svojim prijateljem Lešojem sestavil nov stroj v obliki človeka. V dvajsetih mesecih sta sestavila »pisarja«. Od vseh strani so prihajali ljudje v Šo de Fond, da bi videli in občudovali to čudo. »Umeten človek« je mogel napisati poljubno besedilo do šestdeset pismenk; obnašal se je kakor človek, gibal z glavo, odpiral in zapiral je oči, gibal z rokami in pisal ter potresel pesek na napisano. — Drocov sin je pozneje sestavil še dva avtomata »risarja« in »orglavko«. »Pisar«, »risar« in »orglavka« so bili razstavljeni leta 1774. na svetovni razstavi v Parizu in mladi Droc jih je razkazoval. Vse je občudovalo ta čuda, kar pa je bilo mlademu Droc v nesrečo. Bil je obdolžen čarovnije in vržen v ječo, iz katere je komaj in komaj ušel.

Enstopenetdeset let so te avtomate prevažali iz kraja v kraj, iz shrambe v shrambo, končno se je mehanizem pokvaril in leta 1900. je bil tako pokvarjen, da ga ni znal nikdo več popraviti. Še le leta 1906. se je posrečilo berlinskemu mehaniku Frelihu, da je v šestnajst-mesečnem mukepolnem delu mehanizem vseh treh stroj-človekov popravil, nakar jih je kupilo zgodovinsko društvo v Njušatelu na Francoskem in jih shranilo v svojem muzeju, kjer so še danes.

Skoraj ravno takega stroj-človeka je ustvaril Francoz Bankansn s svojim igralcem na piščal v naravni velikosti. Na Dunaju so skoro istočasno sestavili Kaufman, Sajfert in Mecl svoje slavne »trobentače«. Francoz Robert Huden

je sestavil svojega »pisarja«. Leta 1901. je iz Amerike prišla novica o nekem elektriškem možu, ki ga je iznašel Alojz Parevy v Tonavandi (pri Njujorku). Bil naj bi to stroj-človek, velik 2.20 m, oblečen kakor človek in je baje izvrstno skakal. Gotovo je, da so v Ameriki, deželi neomejenih možnosti, zagнали velik krik in vik, da pa stvar ni bila taka. Bili so pač takrat sestavljeni prvi električni avtomati-stroji, toda ne v podobi človeka.

Neki dvorni uradnik na Dunaju je imel posebno pripravo v podobi človeka, ki je igrala šah teh premagala vse takratne svetovne šahovske mojstre, to je bil znani »šahovski Turek«. — Tega »Turka« je vozil gospodar po celem svetu in seveda zaslužil z njim mnogo denarja. Nazadnje so pa odkrili, da je bil ta »šahovski Turek« navadna lumparija in da je v pripravi s podobo človeka bil skrit pritlikavec, ki je bil šahovski umetnik.

Na zadnji tehnični razstavi v Londonu (januarja letos in decembra lani) je angleški kapitan Rihard razstavil stroj-človeka (glej sliko v današnjih »Naših slikah«!), ki mu je dal ime »Robot«. — Ime Robot za umetnega človeka je uvedel češki pisatelj Čapek v gledališki igri »R. U. R.« = Rosumovi univerzalni roboti, v kateri nastopajo umetni ljudje.

V Ameriki je sestavil neki Vensli stroj-človeka, ki ga je pred nekoliko meseci razkazoval. Sestavil je govoreči film s točno določenim sporedom govora, s pomočjo katerega je umeten človek na telefonični poziv odgovarjal. Na Dunaju je sestavil inženjer Vendling stroj-človeka, ki brezžičnim putem sprejema ukaze in jih izvršuje. S tem namerava iznajditelj potovati po svetu. — Mogoče ga bomo videli tudi pri nas.

Dr. A. V—e.

Moskva brez krinke.

(Nadaljevanje.)

4.

V teh strašnih nočeh od torca na sredo sem imel vedno pred očmi dva prizora, ki sta se dogodila, predno sem bil zaprt. Prvi slučaj se je zgodil neko sredo, ko sem prinesel hrano svojemu sinu, ki je že bil zaprt v ječi v Butyrki. Neka delavska žena je prišla kakor jaz, da izroči hrano svojemu možu. Namesto, da bi ji sprejeli hrano, so ji ponudili obleko njenega ustreljenega moža z besedami: »Tu imaš svojo dedščino! Sprejmi jo!« Nesrečna žena se je zgrudila kakor mrtva, brez glasu in še danes ne morem pozabiti izraza njenih oči.

Drugi pa je bil sledeč: Ko je bil moj sin zaprt, sem šel v četrtek, ko je bil sprejemni dan, k najvišjemu sodišču k državnemu tožilcu, ki je reševal spise G. P. U. Sodišče se je nahajalo v Spiridonjevski ulici št. 30. Tam sem večkrat srečal starejšo ženo, ki je prihajala, da prosil za svojega 17 letnega sina.

Zadnji četrtek je rekla, da upa, da ga reši. Videla ga je v pondeljek v ječi Butyrki in on ji je rekel, da ga je sam preiskovalni sodnik bodril v tej misli. Toda kljub temu je je nujno prosil, da

gre v četrtek k javnemu tožilcu in da pospeši njegovo rešitev.

Videl sem to ženo, ko je vstopila k državnemu tožilcu. Že po petih minutah so jo odnesli onesveščeno in so jo vrgli kakor psa na dvorišče v sneg.

»Vaš sin je bil v torek ustreljen!« ji je rekel državni tožilec.

Kadarkoli so peljali posameznike iz naše celice v noči od torca na sredo, vedno sem razmišljal, kako bo morda naslednji dan pri državnem tožilcu ali v Butyrki ob izročitvi »dedščine« žena ali mati zvedela strašno novico in kako jo bodo onesveščeno kakor psa vrgli na tla v kak kot . . .

Tekom torkov, ki sem jih preživel v ječi Butyrki, so odpeljali samo s tistega hodnika, kjer se je nahajala moja celica približno 100 jetnikov. To pomeni, da je bilo ustreljenih na tisoče z drugih hodnikov iste ječe Butyrki, ne upoštevajoč Lubjanke št. 14, takozvane notranje ječe in neštevilnih drugih ječ G. P. U., izmed katerih je vsaka imela svoj terek ali pa celo več »torkov« na teden. Desettisoči so na ta način poginili v ječah. Nekateri meseci imajo več žrtev, drugi manj, toda peklenski stroj G. P. U. dela redno in tiho najrej.

Včasih, četudi redko, prodre v zapadno Evropo vest, da je bila ustreljena kakšna manjša skupina ljudi, toda večino usmrtilcev zakriva grobni molk. Njih usoda je neznana omikanemu svetu.

Resnično! Prava sramota je, da zaslepljena Evropa molči in nezavestno dovoljuje, da jo socijalistične in komunistične organizacije silijo, da protestira, stavka in uprizarja upore za posameznike, kakor so bili Sacco in Vanzetti, dočim boljševiki v Rusiji vsak dan morijo na tisoče nedolžnih ljudi!

Niti eden socijalist v Evropi ne protestira proti tem ubojem in ne uprizarja protestnih manifestacij. Naj gre, kamor hoče. Ljudje se samo posmehujejo. Govorijo, da pretiravamo in socijalistični voditelji zatrjujejo, da hočejo za vsako ceno in skrbno ohraniti duševne klice ruskega komunizma, dočim istočasno stroj za ubijanje G. P. U. nadaljuje in vrši svoj strašni posel in se nikdo ne zmeni za te žrtve.

Po vseh celicah vsake ječe je polno špijonov G. P. U. To so po veliki večini slučajev obsojeni čekisti, ki imajo zagotovilo, da bodo pomiloščeni ali da se jim skrajša kazen kot nagrada za špijoniranje. Za prvo izsledeno in izdano osebo se jim zniža kazen za eno tretjino, za drugo se odpusti polovica kazni in za tretjo osebo jih odpustijo popolnoma.

V moji celici je bil čekist, rodом iz Georgije, neki Tzomaja, ki je bil obsojen na tri leta prognanstva v Sibirijo. Ker je bil istočasno izdal tri jetnike, je bil po preteku treh tednov popolnoma oproščen.

Ako je bil kaznjeneц obsojen na prognanstvo na tri, pet ali deset let, ga najprej premestijo v delavski oddelk ječe in tukaj mora čakati, da odide v prognanstvo.

V tem delavskem oddelku mora delati vsak obsojenec brez izjeme, brez ozira, ali je zdrav ali bolan, ali je navaden ali političen zločinec.

Anglež Edvard Rimington je bil premeščen v delavski oddelk ječe nepo-

sredno po prestani težki operaciji. Komaj se je držal na nogah. Prisilili so ga, da gre na dvorišče in da seka drva. Zunaj je bil hud mraz, Anglež pa ni imel tople obleke.

Kar se mene tiče, sem imel srečo, da sem mogel delati v jetniški knjižnici. Sijajna knjižnica iz predrevolucijske dobe je bila na čudovit način ohranjena v ječi Butyrki. Med francoskimi knjigami te biblioteke sem jih našel nekaj, v katerih so pisali jetniki svoja poslovilna pisma na ta način, da so označili pike pod posameznimi črkami. Jaz sem odkril neko tako pismo v knjigi Gustava Flauberta z naslovom: — Skušnjava svetega Antona. Glasilo se je tako-le: »Tournafort, Francoz, obtožen vohunstva, obsojen na smrt . . . Zvečer pred dnem svoje usmrtiltve pošilja zadnji pozdrav vsem, ki govore francoski in tistim, ki imajo tudi francosko srce. Predno umrem še vzkliknem: Živela Francija, mila domovina — z Bogom!«

Kdo je bil ta Tournafort? Kdaj je bil ustreljen? Na isti strani je bilo še nekaj pik pod črkami, ki pa so bile zabrisane, a jih nisem mogel razbrati. Smatram za svojo dolžnost, da sporočim tukaj zadnji pozdrav tega človeka Franciji pred njegovo smrtjo. Ta pozdrav je naslovljen »tistim, ki imajo francosko srce« in morda se ga spomni kdo izmed njegovih bližnjih, prijateljev, znancev — ko bo čital te vrstice.

Toda povrnimo se k prisilnemu delu jetnikov!

Obsojenim čekostom ni treba delati; njim je poverjeno nadzorstvo nad ostalimi in oni imajo oblast nad delavskim oddelkom v ječi. Njim so poverjeni ključki od celic in hodnikov in oni živijo popolnoma svobodno v notranjosti ječe. Starosta oddelka je vedno čekist; imenuje ga upravnik kaznilnice, namesto da ga volijo obsojenci sami iz svoje srede. Tokrat je bil starosta bivši predsednik odbora jetniških uradnikov v Butyrki, kjer je še danes zaprt.

O »Težakovem olju za živino« prihajajo vsak dan pohvalnice od živinorejcev, pa nekatere radi objavimo, ker so te pohvalnice najboljše dokaz, da je to olje neprecenljive vrednosti za povzdigo živinoreje. Med drugimi piše:

1. Dne 1. maja gosp. Ivan Turnšek, Sv. Peter pri Podplatu:

»Prosim, pošljite mi eno kantico od 5 kg »Težakovega olja«. Z mojo prvo naročbo sem bil zelo zadovoljen.«

2. Istega dne gosp. Franc Bahič, Velika vas 13:

»Prosim, blagovolite mi poslati eno ročko »Težakovega olja«. Eno sem porabil, pa mi dobro uspeva pri mojih prašičih, tako, da jač ne bom več brez njega.«

3. Dne 7. maja gosp. Franjo Bernašek, Donj. Daruvar:

»Blagovolite mi takoj poslati dve ročki »Težakovega olja za živino«. Priznavam, da je Vaše olje zelo koristno za vse vrste živine brez razlike.«

4. Istega dne piše gosp. Ivan Pretnar, Zatreznica:

»Vaše »Težakovo olje za živino« učinkuje naravnost vidno ter ga morem vsakemu živinorejcu priporočati in Vas prosim, blagovolite mi poslati proti povzetju še dve ročki.«

5. Dne 8. maja piše gosp. Ivan Sobota, učitelj, Donja Kovačica:

»Prosim Vas, pošljite mi še eno ročko Vašega olja. S prvo sem bil silno zadovoljen. Imel sem mirne prašiče, pa sem jih lahko tehtal na decimalni tehtnici, kolikor sem hotel. Ko sem jih bil kupil, bili so težki 143 kilogramov. To je bilo dne 25. februarja tega leta, ko pa sem jih prodal, so bili težki 267 kilogramov. To je bilo dne 1. maja. Dva prašiča sta se zredila na dan povprečno za dva in četrt kilograma, odnosno vsak en kilogram in 12 dek dnevno. Mislim, da ni nobenega človeka, ki bi mogel tajiti, da to ni naravnost velikanski uspeh!«

6. Dne 10. maja piše gosp. Andrej Priman, Sv. Trojica:

»Prosim, pošljite mi še eno ročko Vašega »Težakovega olja«, ki tehta 5 kg, ker z Vašo zadnjo pošiljatvijo sem bil zelo zadovoljen. Ostajam Vaš stalni odjemalec.«

Vsem cenjenim čitateljem naznanjamo, da smo priložili današnji nakladi našega lista prospekte za nakup srečk državne razredne loterije tvrdke M. Serdarušić, Beograd.

DR. O. ILAUNIG:

TATENBAH

ZGODOVINSKA POVEST.

»O, smola,« vzklikne ta prestrašen ter zardi v obrazu; »moja pustna knjižica.«

»Z lepimi kiticami, ki pa imajo tako pobožno vsebino, da bi še najhujšega grešnika polila rdečica, če bi jih čital,« reče Ribl ter se porogljivo nasmeje.

»Molči, predrznež,« se razjezi grof, »katera nesrečna zvezda me je zapeljala, da sem zamenjal to knjigo, v kateri sem zapisal res prav mastne stvari, z molitvenikom moje soproge. Če je oče Kleinmond pogledal v to knjigo ter spoznal mojo pisavo, sem prišel pri pobožnih očetih ob ves ugled, in če se zve to na pobožnem cesarskem dvoru na Dunaju, je nevarnost, da pridem ob naslov vladnega svetnika. O, ta nesrečna zamenjava, znorel bi človek, tako me to jezi.«

»Dosedaj je za to še čas,« reče mali sluga ter se previdno ozre okoli, ali ga kdo posluša, »dosedaj sem vam, milostljivi gospod, kakor se spo-

23

dobi zvestemu slugi, točno vse povedal, kar je vam neprijetnega, imam pa tudi vesela poročila za vas. Rudolfi je prišel.«

»Rudolfi, konjušnik grofice Zrinjske,« vpraša hlastno grof Tatenbah.

»In je prinesel to za vas,« poroča Boltazar ter potegne izpod plašča molro zapečaten pismo.

Grof seže razburjeno po njem ter vzhičen reče:

»Od nje?«

»Od nje,« ponovi sluga ter se nasmehne.

»In zakaj mi to še le sedaj izročiš,« se razvname grof ter hitro odpre pismo.

»Ker sem hotel prihraniti najboljše na zadnje, po grenkih pilulah, ki sem jih moral vam, milostljivi gospod, najprej dati, je sladkor še enkrat tako sladek.«

Grof prebere pismo, kolikor je to dopuščala svetilka, nato ga vzame in kakor da bi ne bil nihče pri njem, govori sam s seboj:

»Ona pride jutri v Račje, da nadaljuje z menoj razgovor, ki je bil tako neljubo prekinjen, ter mi sporoči važne novice. Torej jo bom zopet videl. Jutri pa je to žal nemogoče. Še danes moram odpotovati v Konjice, moji prijatelji Nadašdy in obmejni grof Frankopan me tam pričaku-

Zopet nov zvezek
Karl Mayovih spisav

izšel

namreč

II.

zvezek

„PO DIOZEM KURDISTANU“

z vsebino: V ječi - iz ječe
slovo Amadije. Cena 13 Din.

Naroča se pri

Cirilovi knjigarni, Maribor